

Sveuč. prof. Dr. ALBERT BAZALA, Zagreb.

Napomene uz problem rase

Pojam rase je najprije prirodonaučna kategorija, koja u sferi ljudskoga stvaranja postaje važna i za kulturnu teoriju u najširem smislu kao spoznaju uvjeta, faktora, oblika i zakonitosti kulturnog stvaranja, a po tom i za kulturnu praksu i ekonomiju života u cjelini i u pojedinim stranama njegovim, što se inače zove politikom u značenju smišljena i svrhovita upravljanja ljudskog rada i nastojanja. Uz poziciju rase veže se tako mnogostran i dalekosežan interes. U općeno-biološkom vidu ona je izraz za specifično djelovanje generativnih faktora (porekla i nasljedja), koje nosi korenitu silu bića, što se kao konkretno određenje, da ne kažemo odluka, na izvjestan pravac ostvarenja, upravo tako začelo (»rodilo«), nadalo se i udesilo, te čini upornu živototvornu osnovu ili »narav« prema utjecaju izvanjskih prilika (okoline) i korespondentnih unutrašnjih činilaca (prilagodjenja, selekcije, vježbe, navike i dr.). Manje upotrebljavan u botanici rasni je princip u zoologiji pretežito deskriptivan pojam, koji obuhvaća i u tipičnom izgledu i sastavu prikazuje markantna obilježja »eidopojetička« (po Aristotelu), što čine vrst kao takovu i luče je od drugih vrsti istoga organskoga sustava. U antropologiji uzima se kao simbol modifikacije tjelesnih elemenata bića »čovjek« i posebne konstitucije njihove, koja — što no vele — »leži u krvi«, te se u sjeme položena prenosi na potomstvo i jednako se obnavlja u slijedu pokoljenja. U etnologiji se k tomu uzima u račun i specifična duševnost, što pristaje osobitoj organskoj konstituciji, a jednako je iskonski zametnuta (»Urseelentum«, po Spengleru), kao što je ova, i ima svoju posebnu »urodenu« fiziognomiju, koja zavisi od konkretnoga udešaja i odnosa svijesnih funkcija. Prema poznatoj Platonovoj poredbi duše s lirom reklo bi se, da se duša glasi na svoj način, što odgovara ustrojstvu i rasporedu struna ugođenih na osnovnu notu, koju udara neposredni životni osjećaj.

Ta »rodna« organsko-psihička svojstvenost, što čini jezgru životne tvorbe, ukazuje se po obziru na prede kao porodična (»filogenetska«), tekovina, po obziru na potomke kao nasad (»Anlage«) ili raspoložen inventar (dispozicija), što im se daje u poputninu (»prometni kapital«) na polasku u život, a naziva se napose i »darom«, kao koji je predvidljiva spremnost i vrsnoća za izvjestan način očitovanja, na svaki pak način osjeća se i vidi kao najsvojiskija (ureigentümlich) interna oprema bića, što se smatra »prirodom« (physis) u odnosu sa pruženim prilikama rada i konstelacijom djelovnih mogućnosti, što se u životu susreću i čine udio »sreće« (tejeke) na izradivanju njegovu. Daljna primjena te svojine vodi u sociologiju, gdje predstavlja »naravsku« kondiciju društvene agregacije i koneksije (medusobne privlačnosti), asimilacije (prilagodivanja) i uzajamnosti (solidarnosti) — ulogu »rodene« živototvorne sile kako u sačinjavanju socijalnoga tijela tako i u obrazovanju kolektivne svijesti iz osebito intonirana životna osjećanja i u njem razvitih reaktivno-aktivnih tendencija (podražljivosti, interesa, nagona). Ona dolazi u obzir i kao uračunljivi tenor historijskoga razvitka, i kao dionica »kulture volje«, primjetljiva ne samo u izražajnim oblicima osjetno-duhovnog bića ljudskog (jeziku, mitu, umjetnosti)

u »prirodnom« mišljenju (»Naturdenken«) i vjerovanju, u običajima i obredima nego i u objektivacionim sustavima, (rasporedu odnosa društvenih u porodici, u zadrugama, u organizaciji vlasti, prava i privredne radinosti). Ima udjela u stvaranju država, ulazi u obrazovanje narodnoga bića i upravlja životna očitovanja njegova u vezi s posebnim zavičajem, gdje se rodila i prirodno se razvila na samonikle, svojske motive — i odrazuje se konačno u filozofijskom naziranju kao integraciji pogleda i ciljeva pod dojmom »pradoživljaja«, i prikazu (slici), kako se iz izvjesna »rodena« stava vidi svijet i snosi život.

Sve u svem čini se, da sve zbivanje u skupinama ljudskim provija zajednička neka prvobitna (primordijalna) energija, koja određuje »volju k životu«, koja se drži u načinu svojega obrazovnog zakona (»Bildungsgesetz«) i usiljava razvijanje mogućnosti, koje obećaje, do pune mjere i izrazitosti. Na dno bića kao da je od rođenja postavljen princip, koji tjera iznutra prema vani, živo djelujući u zdravom naponu, u sabranoj kreposti i duboku zahvatu živototvorne sposobnosti svoje — spontano, od funkcionalne radosti, u povoljnim prilikama i na dostatno pruženim prigodama, u slobodi kretanja ili od nevolje, u nepodgodnim situacijama, u borbi sa nesklonom okolinom i u otporu protiv nepodnošljiva pritiska, — ustrajan u svojoj osebitosti (»žilav«) prima nove poticaje (iskustva i tendencije), ali ih preraduje na svoju notu, gibak dakle, prilagodljiv i sposoban za unapređivanje i usavršenje, a ipak u srži svojoj uporan, brani se od kvarenja (depravacije) i otuđenja, gdjekada i buntovnički ustaje protiv nametnutih stranih utjecaja, povremeno se snužen povlači u se i stišava, da nanovo oživi, dok ne smalakše i ugine ili se u drugome biću ne zar i bez traga utopi: tako on kad nezamjetljivo u neposrednom »osjećaju« svoje snage, kad pak u osvještenom zamahu određuje tečaj života grupa ljudskih, opstanak i napredak naroda, njihov položaj i održanje u međusobnim odnosima, određuje uspon kulturâ iz njihovih pretpostavaka i propadanje njihovo u malaksalosti rodenoga bića ili odnosu pa i u sukobu sa drugim jačim vitalnim potencijama.

Zaista ima u značajnoj rasnoj upornosti nešto udesno, što se u »začetku« desilo i za kasniji tok života postalo odlučno, nešto, što je po zakonu ograničenja stvarnosti nužno moralo biti posebno odmjereno (na to podsjeća grčka riječ »heimarmene«), što je dosuđeno, da se s njim životno djelo izvrši, — nešto, što se osjeća kao prasnovina (»Ureigentum«), nalaz od iskona, koji se kao postojanje (baština) dalje prenosi i novim se tekovinama uvećava, ako se uvriježe (»u krv prijed«). Iz toga skrovitoga osnova neposredno i svojski niče životvorna radinost i hrani se u krilu postojbine, koja je također ograničen i osebito upriličen dio svijeta, što se u prirodnoj privrženosti zove majkom. On se u rodenoj i zavičajnoj određenosti, a u vezi sa susjedstvom, koje čine druge zemlje i narodi na njima, i pod utjecajem smještaja (»geopolitičkog položaja«) u odnosu na puteve, kojima udara historijski razvitak, daje na radost i muku, uspjeh i tragiku življenja. No bilo bi promašeno, kad bi se pregledalo, kako se sva problematika nasljednoga inventara životnoga krije baš u toj izvornosti njegovoj, koja se u izvjesnom pogledu može označiti i kao »istočni grijeh«, jer je nekako na svoju ruku i na svoju dušu uzet i začetnički odgovoran za pravac i kob života. Da je on tu kao neki »fundus instructus« to se osjeća i vidi, manje se može reći, što je i u čem je, prikučuje se uživljavanjem u njegovu raspoloženost i saglašavanjem s njegovom aktivnosti, za inorodna bića pristupan samo, koliko se mogu u njegov način djelovanja prenijeti. Za »rubricirajući razum« (po Kro-

nenbergu) on je nešto neizrecivo, otima se iscrpnoj logičkoj analizi i potpunom dohvaćanju pomoću sredstava mišljenja, — ne da se u bitnosti svojoj objasniti ni odrediti, što je, već se tek simptomatički može manje ili više obilježiti i naznačiti — a kako je s bivstvom, tako je i s funkcijom održanja njegova u istom načinu. Nebrojene neprilike (aporije) nadaju se utvrđivanju značaja i uloge samodržne funkcije u čitavom opsegu djelovnosti od nesvijesno tamnih biologijskih tvorevina sve do svijetlih pojava kulturnih. Preko tih poteškoća ne može prevesti ni aktuelnost, kojom se u savremenom duhu princip rase ističe kao mnogo reklamirana pozicija ekonomije života i kao visoko cijenjena parola narodne i kulturne afirmacije. Aktuelnost naima sama po sebi ne nosi garancije opravdanosti — naprotiv, kako ona znači vrednosno stanje psihologijski uvjetovano, pod dojmom »doživljaja nedostatka« (po Scheleru) ili osjećaja potrebe, mora se uzeti s oprezom već po mogućoj pretpostavci, da se od nužde precijenjuje sam po sebi važan elemenat životne tvorbe tako, te bi se rasni princip, koji je zacijelo pažnje vrijedna konstituenta života, prometnuo u samovlasnu instanciju. A bilo bi to pomjeranje naročito fatalno, ako bi se kraj dvostruke kondicije ljudske »naravi«, tjelesne i duševne, težište i glavna sila još stavila u organsku strukturu, koja bi tim zadobila značaj ne samo baze nego i dispozitivne funkcije najprije za psihičko stanje, a onda i za izgradnju duhovnoga bitka. Pored toga nije moguće zatomiti sumnju, da bi »socijalno evolucionistički« program: za glas »krvi« udesiti oblik i sadržaj mogao biti i »ideološka maska« — kako je to nedavno upozorio bugarski filozof Mihalčev, — uz koju se vežu predodžbe i tendencije očekivanja i obećanja, koje idu preko prirodno upućena nagona i kulturno opravdana zahtjeva za osebitim obrazovanjem bića i životna izražaja. Ovom prilikom dakako nije namjera raspraviti čitav problem koji se s pojmom rase nameće, no ipak se, upravo s obzirom na aktuelnost njegovu, čini da ne će biti neuputno, ako makar fragmentarno, da ne kažemo aforistički priložimo nekoliko momenata njegovu osvjetljenju, a možda i rješavanju.

I.

Ishodište problema rase je činjenica, da biće »čovjek«, otkad se zna, da postoji, nije jednolično, već se javlja u više oblika, od kojih svaki opseže mnoštvo pojedinaca, što se podudaraju u izvjesnim tjelesnim i duševnim osobinama, po njima su si nekako bliži, bolje se razumiju i zajedno slažu, odvajajući se tim od pripadnika drugih grupa, koji su si isto tako slični i svoji, a prema pojedincima i skupovima, koji se od njih razlikuju, tuđi, nepovjerljivi, počem i neprijazni.

Ta »divergencija značaja« i formiranje osebite prirode vodi ne samo u nedogledni početak ljudskoga roda nego upravo na zagonetno postanje života, jer joj je, sudeći po svemu, najdublji uzrok u suštini organskoga bitka, kao koji se od anorganskoga razlikuje tim, što mu (po Carrieru) oblik nije nametnut, nego mu je do njega stalo, pa ga i obrazuje (nesvijesno, po neki i uz učestvovanja svijesnih momenata) iz unutrašnjega principa, što u djelovanje fizičko-kemijskih faktora unosi neku povišicu (»une force hypermecanique«), koja se sastoji u tom, da mehanizmu njihovu daje pravac i zakonitost njihovu iskorišćava za postizavanje svrhovitih efekata: život ne razbija fizičku kauzalnost,

ali se provija kroz nju k načinu postojanja, koji (po Cohenu) zahtjeva novu kategoriju, svrhu. Živo je, što se iz sebe kreće, traži oblik i trajanje. Na to upućuju razne definicije koje se manje ili više slažu u značenju, što se izražava kao »supstancijalno samoodređenje« (po Hillebrandu), kao »automorfija« (po Rosenkranzu), »sustav samoodržanja« (po Herbartu), a upućuje na to, da se živ bitak ne sastoji u rasijanim, časovitim pozicijama, nego u vezi i nizu akata, koji se sastavljaju u cjelini i iz nje se dirigiraju, a stoje i pod utjecajem historije, te prošasti čini saraduju u sadašnjosti i određuju budućnost. Za taj način postojanja bit će da je »teorija stroja« preuska, kako to pokazuje neriješeni spor mehanizma i vitalizma u biologiji. I kraj opravdana nastojanja u shvaćanju njegovu do krajnih mogućnosti provesti kauzalnu interpretaciju čini se, da je za nj važan pojam tendencije, koji procesu života daje dinamički značaj stvaranja u uzetom mahu, ustrajanja u njem i usavršavanja. Život je postojanje u izvjesnom »nagonu«, borba za održanje u njem i povišenje njegovih mogućnosti (»Drang nach Steigerung«).

.II.

Vrsti živih bića mogu se nazvati »stvaralačkim zamislama« (Schöpfungsgedanken), raznim mogućnostima organskoga postojanja. Odbaci li se ničim ne opravdana pretpostavka, da je u stvarnosti broj njihov iscrpljen, ostaje nedokučivo, zašto su takova i tako podijeljena, uzelo se u religijskom vidu, da su one božanske dispozicije ili da su izvod iz sveimanja prirode. Ima nešto kontingentno u strukturi njihovoj i u zakonu postojanja. Ni razvojna povijest ne može u to unijeti potpuno svijetlo, jer ona zapravo pokazuje samo to, da se životni princip ostvaruje postepeno, da savršenija bića dolaze iza manje razvijenih, i to je uporište za shvaćanje, koje radi pregleda traži raspored, ali se ne može reći, da jedna vrst stvarno slijedi iz druge. Stvaranje je »dialektički proces« jedino u smislu postepena nastupa, a ne u smislu nužna proizlaženja, u kojem se logička pozicija (tvrđnja) izvodi iz svojih pretpostavaka. Pravo je već Kant upozorio, da se prirodne vrste imaju razlikovati od logičkih. Sistematika živih bića nije istovjetna sa sistematikom pojmova. Red ostvarenja »ideja« živa postojanja ne osniva se na nuždi logičke postupnosti, on se osniva na principu, koji je analogon volje. Sve nastajanje i razvijanje živih bića potječe iz neke tendencije, koja na višem stupnju može usvojiti i razumske faktore, ali u osnovu svojem je ona, kao i volja, početna funkcija i, dok »logos« uvijek polazi od neke pretpostavke, princip života je »originalan«, »rođen« izlaz iz krila sve-mogućnosti — težeći zametnut, u izvjesnom pogledu odluka na izvjestan pravac ostvarenja, možda i krivnja, koja određuje udes, ali može i da bude put do zasluge. Iz toga značaja principa života slijedi, da je on u začetku svojem individualan, konkretan — nadaje se kao pokušaj, koji mora proći izvjesno iskušenje. Živa sila radi na način trzanja i buđenja i insistiranja; mora mnogo puta pregnuti dok uspije da se efektuiru, mnogo sjeme baciti, da nikne živo stablo. Samostalan oblik života postaje međutim, kad je zametnuta tendencija (pobuda, ako je pokrenuta iznutra ili poticaj, ako je izazvana iz vana), odlučna i značajna za pojavu i ponašanje, kad je ustrajna, a ne samo časovita i prolazna, kad je sposobna razviti se u sintetičko jedinstvo — i napokon, kad ne

ostaje sama (singularna) i ne propada sa svojim začetnikom, već se namnožava u skupu i nastavlja u seriji. Metoda pluralna proširenja tendencije i njezina iterativna produženja je imitacija, koja je općeno svojstvo živih bića i ima dalekosežno značenje za poopćenje i ujednačenje životvorne funkcije. Uzme li se k tome na um, da ta metoda ne radi naprosto na način fizičko-mehaničkoga pritiska, nego na način eksemplarne privlačivosti (»exempla trahunt«) i ponukanja (sugestija je također jedna vrst imitacije), i da se (po Tardieu) upravo zbog dinamičkoga značaja njezina može govoriti o »zrakama imitacije«, koje se međusobno prilagođuju i pojačavaju, ali po čem i opiru, sprečavaju i križaju, onda se može razumjeti »lebdeći« bitak (»schwebendes Sein«) vrsti, koja se tako ukazuje kao idealna, na teženju osnovana konstrukcija, a ne zar kao realna podloga stvaranja. U redu stvaranja individuum je tvorac i nosilac vrsti, kao koja je konvergencija namnoženih pojedinosti i izjednačenje njihovo u jednom cilju. Priroda, veli se, ne stvara klase nego pojedince, koji sačinjavaju klase. Kad se taj konstruktivni proces po principu iskušane provedivosti, organizatorne sposobnosti i imitativna namnoženja tendencije prebaci u perspektivu mišljenja, kao gledanje u osvrtu (»refleksiji«), koje po bivstvu svojem reducira pojedino na općeno, pod jednim vidom obuhvaća mnoštvo, onda postaje »ideja« kao oblik »shvaćanja« (poimanja) pretpostava, iz koje se u misli izvodi vrst kao specijalno razrađivanje generalnoga plana, a iz vrsti pojedinost kao individualizacija specijalne teme. Red stvaranja ide od pojedinca prema vrsti, od vrsti prema rodu: vrst je idealna projekcija imitativno ujednačenih pojedinosti, rod je idealna integracija vrsti.

III.

Posmatrajući s istaknutoga gledišta nastanak životnih oblika kao »sustava upravljenih sila« iz pojedinačno zanjete tendencije, što se u izvjesnom pogledu (možda potsjećajući na Bergsonov »temps-inventeur«) može nazivati iznalaskom kao koji je rezultat napora i trzanja »nagona za život«, t. j. univerzalnoga principa efektuiranja isprva nesvjesno-svrhovite, kasnije i osviještene eksistencije površ slijepe fizičko-mehaničke datosti, i održanje njezino insistentnim obnavljanjem usmjerene funkcije po metodi imitacije kao metodi reprodukcije i umnožavanja kao i izrađivanja mogućnosti, koje u udarenom pravcu leže, — rasa je biologijski oblik imitacije ili reproduktivni faktor organskoga postojanja. Što se racionalno, u vidu shvaćanja ukazuje kao diferenciranje sheme misaonom redukcijom pojavnog niza stavljene na početak, u pravcu stvaranja je konstruktivna »odlučka«, koja je našla put ostvarenja. Ustrajanje stvaralačke odluke u polučenom uspjehu vrši priličenjem tako da se obnavlja na sličan način (»prilično«). Održanje efekta teženja u sjemenu (»Keimanlage«) i prenošenje »usvojene« životvorne sposobnosti nasljeđivanjem je produženje izvorne tendencije u sukcesivnom stvaranju (radanju) i množenju (rasplodivanju), što se naziva »generativnom adaptacijom«, koja nije drugo ng udešavanje prilična originalu odgovarajućega postojanja i držanja. Predaleko bi nas vodilo, kad bismo dalje zalazili u probleme biologije nasljeđa, napose kako se provedba zametnute tendencije odražuje u sjemenu, da li sve, što se u nagonu na živo postojanje nalazi i stiže, utječe na promjenu zametka i prelazi u nasljedstvo. Obi-

lježe biologijske imitacije dostaje za oznaku rase u kolektivnom značenju kao sume individua hereditarno ujednačenih (»erbschaftsgleich«), u tipičnom kao sume specifičnih (vrst činećih) svojstava nasljeđem, na način imitativna ponavljanja ustaljenih.

IV.

U vezi s mišlju o tendenciji kao inventivno određenoj pretpostavci živa postojanja, kao koje se nastajući konkretno-individualno insistentno ostvaruje u izvjesnom vremenskom razmaku, dok napon traje, i specifično, vrst čineći ponavlja u skupovima srodnih bića i nizovima suksecivnih pokoljenja, s mogućnošću ustrajanja uzeta maha preko eksistencije začetnika dobiva rasa u smislu generativne imitacije svoje pravo mjesto i ulogu. Kako je naročito važno da se odredi značenje njezino za obrazovanje ljudskoga života u više specifičnih oblika s dvostrukom bistvenošću njihovom, tjelesnom (»biofizičkom«) i duševnom (»biopsihičkom«), primjenit ćemo na nj dosadašnje razmatranje makar u najkrupnijim crtama.

Dvoje je što čovjek naziva svojim vlasništvom i što određuje njegov »udes« — izvan-ljudska priroda (zemlja, krajina) i unutar-ljudska »životvorna sila« u osobitoj upravljenosti, kako to odgovara nastanku i biti živa postojanja. Nesumnjivo je, da svojsko (»iznutra«) upravljeno stvaranje, što karakterizuje življenje, stoji u vezi sa okolinom (»milieu«), ali bi samom principu oživljavanja, ustajanja iz mrtvila tvari (po Keyserlingu) bilo protivno, te ne bi vodilo preko živosti makine (stroja), kad bi se uzelo, da ono nastaje i da se kreće naprosto pod pritiskom izvana. I ako dakle život stoji u vezi i pod utjecajem okolne prirode, karakter »biotičkoga« stvaranja i razvijanja, kao određivanja »iz sebe«, izčeznuo bi, kad bi se odnos prema izvanjskoj prirodi sveo na oblik mehaničke resonance, bez uvrštavanja motiva sa strane u neku »faculté maitresse« (po Taineu), koja određuje životni oblik. Možda je prejako istaknuo M. Scheler, kad veli, da primarna tendencija života nije prilagoditi se izvanjskim prilikama nego dati »milieu« transcendirati, no svakako je u živom postavljanju prema njemu neka samosvojnost, koja proizlazi iz biti tendencije kao osnova života i koja ukazuje na to, da je živo stvaranje u posljednjem redu nesvjesno ili svjesno, nekako »odabrano« i da se mora — pravo uzevši — htjeti, voljeti (»Lebenswille«). O ulozi okoline može prema tome biti samo u smislu uvrštavanja u »voljno« upravljanje procesa, koji čine živo postojanje, a očituje se kao specifični obrazovni zakon u morfolozijskom, fiziolozijskom i psiholozijskom pogledu.

Taj zakon određuje konkretni složaj tjelesni s osobito »modificiranim« sastavnim dijelovima, on određuje tečaj i napon organske funkcije (život i krepost strujanja energija, podražljivost, asimilaciju, prilagođenje, uklanjanje poremetnja i svladavanje smetnja, sređivanje funkcija) — ukratko čitavu organsku ekonomiju i nagon za unapređenjem kao izražaj svojski raspoložene »životne volje«, on određuje i psihičku djelovnost udešavajući je na osebit »životni osjećaj«, koji se sprovodi u vlastitom načinu svijesna nahodenja i izražaja, u srodnoj »empiričkoj duševnosti« bića, što podjednako »znajući za se«

snose i muče muku života, slično primaju utiske i odgovaraju na njih (veli se, da su »izoreagentna«), prilično se podudaraju u dispoziciji i sklonosti, u trpljenju i aktivnosti, u čudi i značaju, — jednom riječi, u ritmu i stilu svijesna držanja.

V.

Osebitost bića je kombinacija različitih organsko-psihičkih kategorija u raznom omjeru i sastavu. Njihovo ostvarenje nije svagda ni u pojedinostima ni u cjelini potpuno ni jednako izrazito. Obrazovanje bitka u njoj (a sav je život formiranje iz sebe, po Hegelu, »ein sich auffachender und unterhaltender Prozess«) vrši se u znaku zahtjeva. Zakon obrazovanja je izraz idealna stanja. Živa stvarnost nije svagda na visini svojske možnosti, približuje joj se u naponu i zaostaje u klonulosti. Primjereno principu tendencije, ona je bitak na teženje stavljen, koji u duhovnom ispružanju prelazi u postojanje po nuždi trebanja (»Sollen«). Prema tome ima se prosuditi naturalističko shvaćanje, koje u konkretnom biću nalazi odmjerenu silu, što se po zakonu prirode (s mogućnošću potenciranja) ispoljava kao »volja k moći«, te u vidu njezinu određuje razvijanje i ograničuje smisao i vrijednost životna djela. Isto tako dobiva se uporište za prosuđivanje racionalističkoga izvođenja života iz nekoga idejno postavljena plana — kao ostvarenje usadene i udomljene (»innewohnende«) ideje, što uza svu immanentnu teleologiju, koju ima u sebi »logos«, obara princip života kao traženje svrhe, kojemu je ideja kao punoća ostvarenja na kraju teženja, a ne na početku. U smislu tendencije ima se uzeti, da je život preuzimanje nekoga zadatka. Što se zove »dispozicija« nije predložena paradigma djelovanja, već je polučena stanica teženja i sposobnost je na indicijama očekivani efekt, koji u misli stavlja za početak aktivnosti. Čitav životni proces izgleda više kao vezano izvršenje postavljena naloga, nego kao svrhovito izgrađivanje na način hitjenja postavljene direktive. Racionalizam je izvrnuti naturalizam, koji prirodno-historijsko zbivanje prebacuje u idejno-nehistorijsko prastanje (»Ursein«).

Teorijskom (analitičko-sintetičkom) određenju osebitosti nameću se poteškoće, koje nije svladati. Ona se daje rastaviti u razne momente, koji međutim nisu sami za se, nego su sastavni dijelovi jedne cjeline, često se i jedva dadu napose obilježiti, te dolaze do izražaja samo u skupnom kvalitetu, a nisu svagda dosta izrazito izvedeni ni pojedinačno ni po skupnom utisku. Osebitost svagda sadrži u sebi nešto iracionalno kao i život uopće, nešto što izmiče shvaćanju, što se (po Novalisu) zrci, a ne poima se. I uvid u nju sa strane vrši se samo do izvjesne mjere razumskim sredstvima, preko te granice zaviruje se u »dušu« živih bića tek poproživljavanjem (»Nacherleben«), prenošenjem u njihovo stanje i dokućivanjem po »analognom« držanju, na priliku njihovu, što nas opet vodi k već istaknutoj metodi imitacije.

Ima u osebitosti izvjesna fatalnost inicijative, koja se naknaduje tim, da se kongruentna, uvrstana bića u njoj osjećaju kao u svojem domu, gdje se kreću i rade po svojem zakonu, da ne kažemo, po »miloj volji«. U toj vezanosti na svojinu je njezina sloboda, u ograničenju snaga, u grijehu moguća zasluga. U racionalnom aspektu osebitost je nebitno odvajanje od općene norme, u misli konstruirane redukcijom raznih vrsti egzistencija na jednu shemu, a izraženom

riječima: ljudi su različni, a ipak su ljudi, (po Ferriu). Osebitost se prikazuje kao diferenciranje općenoga. Sa stajališta živa stvaranja osebitost je bivstvo vrsti, zakon vlastitosti, koji ne isključuje, čak i traži, da ona konačno umine u općenosti kao krajnjem cilju. Od tuđenja u »osjećaju razlike«, kao koji je subjektivni akt, i specifična obrazovanja u osebitosti vodi put k zbliženju i poravnanju u općenoj ideji čovječanstva.

VI.

Možda će tko neustrpljiv reći, što je u svem tom specifičnom procesu rasa i do nje. No činilo se potrebnim prije iznijeti poglede na život uopće, kako bi se razni faktor stavio u svijetlo, u kojem se pravilno prosuđuje njegov položaj, funkcija i vrijednost.

Tu nam se najprije nadaje konstatacija, da rasa nije prvotna instancija, ni genetički ni stvarno. Život ili možda pravije reći oživljavanje, kao bitak na stremljenju, zametnut (»začet«) je u nekoj »propoziciji«, koju moramo aktivistički uzeti, a ukazala se provediva; no da se tečaj njegov ne odmetne od rodene »namjere«, da se dakle ne izrodi, treba da se sveder nanovo orijentira na izvoru (»actus paternus«), da ustraje u uzetom pravcu priključujući sadašnjost na prošlost i da očitovanje u pojedinim momentima (dijelovima, stanjima, radnjama) uporno drži u sintetičkom jedinstvu pod »kauzalitetom iste cjeline«. To je osnovna formalna norma svega živoga postojanja. Rasa je baštinska komponenta te norme, te drukčije izražena znači ostati sebi vjetar — ona je tenor osebitosti, koji nasljedstvom podržava uzastopno stvaranje u odnosu reprodukcije izvorne intonacije ili — uzevši cum grano salis — inspiracije. Očito se, ne želeći zapasti u predodžbu mehaničkoga kopiranja mora uzeti, da se živa reprodukcija vrši intencionalno u »namjeri« da bude obična prethodnom faktu, te ne može biti govora o apsolutnom ponavljanju nego samo o prilici, o imitativnom izjednačenju, koje posreduje specifično iskorištavanje, proizvodnju istovrsna mnoštva. Taj postupak zorno se poređuje s kretanjem na utrtom putu, na kojem će se biće i žiće prilično jednako provesti, odgovarajući prvorodnom proživljavanju (u najširem smislu), a to znači nasljedovati. Ponavljanje ukazuje se kao stupanje tragom (a značajno je, da se u hrvatskom jeziku potomstvo naziva tragom), što preostaje od jednom provedena čina i sadrži, što se veli, raspoloženje (dispoziciju), u nas bi se reklo »uputu« kao dirigiranje na neki put, sa sklonošću i spremnošću, da se prema njoj radi. Ne bi odgovaralo principu živa postojanja, kad bi se ta raspoloženja shvatila kao pohranjena (potencijalna) energija, koja se budi i pretvara u razvezanu ili kao gotova, položena imovina koja stoji na uživanje. Jest to doduše neki zadržani znak, kao zapis (»engram«), po Driesmansu »filogenetski curriculum vitae«, ali se on mora aktuelno razriješiti i efektuirati. To podsjeća na funkciju pamćenja — a već je Platon »prirodni dar« svodio na anamnezu, misao, koja nije naprosto na odmet, ako se prastanje uzme kao propozicija po analogiji volje, i sjećanje na nju kao nastavljanje u tragu njezinu, kao priličenje isprvične (originalne, rodene) intencije. Pamćenje je naime radnja, kojom se obnavlja prvorođeno stanje. Uzevši sve to zajedno možemo reći: rasa je pamćenje organsko-psihičke osebitosti, održavanje specifičnoga obrazovnoga zakona, koliko stoji do nasledi-

vanja; ona je formalno-dinamička, aktuelno-realna baštinjena komponenta ustrajanja živototvorne tendencije u osebitem bivstvu i načinu svojem.

U tom vidu rasa nije kao neka zasadena podloga (»supstancija«), koja drži život u njejoj vlastitosti, možda instruirana priroda, koja se naprosto oživljava. Za funkcionalno-aktualistično shvaćanje ona nije stvar, već je nasljedno-biologijska podrška životne tendencije, koja radi u cilju identična produženja njezina i kao takova je idealna tvorba kao imanentna svrha tendencije, da bi ona razvila svojsku mogućnost, da ne bi promašila ili neispunjen ostavila zadatak, koji iz njezina preduzeća proizlazi.

VII.

Razumljivo je otud, da svojstva rase u smislu strukturne reprodukcije (po Tönniesu, »Gedächtnis des Wesenswillens«) odgovaraju onima funkcije pamćenja: ona je — bolje reći, treba da je — vjerna originalnom faktu, ustrajna, spremna, opsežna, pouzdana. Isto tako suma nasljednih dispozicija nije stabilna, niti je uvijek i svuda potpuno aktualizirana. Cjelokupno stanje rase nalazi se u labilnoj ravnoteži, neprestano se diže i pada. Nije ona ni završen sistem. Prvenstveno konzervativna protivi se razaranju načina stvaranja kao i raskidanju nizova akcije i reakcije, kao što se pamćenje svijesnih čina opire promjeni sadržine, oblika i reda njihova, ona odbija upletanje jednoga akta i niza u drugi i utjecaje povremeno dominantnih struja, što čini relativnu postojanost vrsti, ali se pomalo odaziva novim iskustvima i potrebama, koliko mogu provođenje dispozicija proširiti i potencirati, te se tako ukazuje i kao element napredovanja, makar se i ne moglo sve pohraniti za nasljedstvo, što se novo steklo, vježbom usavršilo i upotrebom funkcija postiglo. Nije ona ni zatvoren sistem nepristupan za strane poticaje i utjecaje, što nije na štetu rasne funkcije, ako je sposobna, da ih na svoju notu okrene. Nije sve životno stvaranje samoniklo ni samohrano, iz vlastita zemljišta (autohtono) izručeno ni na svojini bića izraslo, ali što je sa strane dobiveno, treba da je — to je zahtjev rasne konzervacije — da je podvrgnuto redukciji osebitosti, ne samo importirano nego »usvojeno«, na svoj način udešeno ili za oplodnju vlastite radinosti iskorišteno. U tom se sastoji »snaga rasne asimilacije«. Sa toga se stajališta mora odbiti mišljenje pretstavnik »čiste rase«, da je mješanje rasa mahom degeneracija, jer ono može, upravo funkciju održanja osebitosti ne samo pojačati nego i poboljšati, po utjecaju na pojedine strukturne elemente vrijednost cjeline povećati, i ne alterirajući je u njezinu bivstvu. Uostalom, i bez obzira na strane utjecaje, o kojima se može s Nietzscheom reći, da rasa kao pamćenja vrsne osebitosti prevladava sve, što u nju zahvata, a što ne može prevladati, to izlučuje, mora se upozoriti, da ni u kolektivnom značenju skupa baštinskih jednoličnih individua ne može biti govora o čistoći u smislu intenzivno i ekstenzivno potpuno izražene osebitosti, tako reći, bez ispadanja iz vlastita stila. Moć nasljedstva naime po aktualnoj dinamičnosti svojoj ne ostvaruje specifični zakon u svim pojedinačnim izvršenjima naprosto jednako, već se očituje u mnoštvu individualnih struktura, koje osebito bivstvo ne pretstavljaju naprosto u tipično-idealnoj potpunosti i izvornosti, a ne isključuju ni pogibelj, da se izvjesni elementi izobličie, te ne pođu tragom svoje posebne određenosti, čak i da se iskvarie. Princip pamćenja

ne radi matematičkom sigurnošću i ne pogada uvijek pravi cilj — obnoviti životvornu tendenciju čisto onako, kako je bila namjerena. Ukupna slika života u grupi je produkt »prilično« nejednakih faktora, od kojih je svaki za se kompleks svakojako diferentnih elemenata tako, da rezultat vibrira oko točke pune usklađenosti, ne bez prizvuka interferencije i primjese nečistih tonova, što još ne mora dovesti do toga, da se razbije osjećaj osnovnoga motiva, na koji je sve ispredeno, ali ga može manje ili više pomutiti, pa i oštetiti. Tako se ne samo s obzirom na prekomjernu infiltraciju sa strane, iz ine rasne veze, nego i s obzirom na nedostatke (»Minderwertigkeiten«) i patolozijske pojave iznutra nadaje neka potreba čišćenja rase. No ono se prema smislu principa rase, da je zadovoljenje te potrebe određeno svrhom čuvati osebitost (to znači »conservare species«) ima provoditi na način »higijene pamćenja« — i to, ako se uzme, da rasa djeluje prije nego što se spoznaje, ponajprije prirodno, u neposrednom »osjećaju« svojske živototvorne snage i »nagona« za održanjem vlastitosti, čim nije ništa više kazano, nego što je Aristotel mislio, kad je Platonovu anamnezu označio kao voljni akt, ispravno držeći, da životni agens radi sukcesivnim reproduciranjem prvotne pozicije. Taj se proces udešavanja na originalnu sliku učvršćuje onda napose, u raznim radnjama, što češće se pruža zgoda za vršenje otud nastaje sklonost, spremnost, lakoća izvršenja i vještina (savršenost) i kad se djelatnosti tako uvježbaju, onda su dovoljno snažne, da se opru poremetnjama normalna toka i štetnim nagnućima kao i dovoljno jake da odbiju razni utjecaj stranih elemenata, pogotovo ako se združe (asociraju) s drugim funkcijama, te u organskoj povezanosti podržavaju priličnu istovetnost specifične živototvorne funkcije u pojedinosti i cjelini. Sav taj prirodni postupak učvršćivanja nasljedstva u vjernosti svojoj osebitosti, u nesmetanom i nepomućenom nastavljanju poučan je onda za svijesno-namjeran, znajući i znački (»umjetni«) aranžman rasno-higijeničke i eugeničke brižljivosti kao i za metode »rasne politike«, koje upućuju na to, da je rasa, uzeta u smislu pamćenja organsko-psihičke osebitosti, predmet njege i uzgajanja. Rasni značaj i rasna veza skupnosti podržava se funkciji »mneme« primjereno obilnim pružanjem prigode za razvijanje dispozicija i povezivanjem njihovim s dispozicijama ustrajnim u vlastitosti bića — to su i sredstva obrane reprodukcije od slaboće, omaške i lutanja pod zavodljivim utjecajima, kao i sredstva uspostave normalnoga stanja. Klonulost i pomutnja nasljedne sposobnosti je funkcionalna poremetnja, koja se liječi stimulacijom, a ne izlučenjem pojedinaca ili masa, neke vrsti kirurgijom značaja i grupa. Ne vrijedi to samo za uklanjanje neprilika i nastranosti (utjecaja »kontraselektivnih« faktora) koje uzmiču pod silom uspravljene unutrašnje snage teleologijskom, da ne kažemo moralnom nuždom, hoteći počem upozoriti na voljni značaj živa reagiranja, kako je to prikazano u simbolu Kaina, što nasreće na boljega brata, koji prinosi pravu (»bogougodnu«) žrtvu, pa se postidjen povlači i skriva pred svijetom. Silovit zahvat je promašen i neekonomičan, jer danas se nevaljano na pr. zločinački nagon, a tako i sve drugo neprilično, može isjeći i zatrti, sutra će se opet pojaviti. I pobijanje tuđinskoga zanosa, u koliko se utjecaji sa strane ne asimiliraju, ne prilagođuju vlastitom biću, ne vrši se normalno na način silovite operacije, nego pogodovanjem svojskoga nagona i osjećaja, osvježavanjem i osvještavanjem vlastite tendencije i ponukivanjem na prosljeđivanje u njezinu tragu, u povodu čega neprilagoden strani

elemenat aktivno ili pasivno dolazi u povučeni stav, bez potrebe da takovo ograničenje prijede u zaziranje (»ksenofobiju«) ili progon (»ksenelaziju«), što bi isključilo pravo utočišta, po simboličkom prikazu grčpom u hramu Zevsa, boga pribjegara, što bismo mi rekli, pod okriljem ideje humaniteta.

VIII.

U krivom bi se svijetlu ukazao princip rase, kad bi se u smislu nasljednoga imanjanja uzeo kao ishodište životna stvaranja, a ne kao sredstvo održanja stvaralačke tendencije sa dvostrukom organsko-psihičkom rasčlanjenošću i cjelovitošću (»Ganzheitskausalität«). Zamjena reproduktivne funkcije sa stvaralačkom pračinjenicom (Ur-sache, uzrok) vodila bi onda do toga, da se organska razvojna baza pričinu i prikaže kao prvobitni osnov (»korijen«), psihička kao njegov derivat, — odraz ili privjesak, a u daljnjem postupku i kulturno-historijsko zbivanje tek kao posljedak »fatuma krvi«. Rasizam kao teorija, koja tako osniva i izvodi duševnost i duhovni uzrast, očito je antropologijski materijalizam, koji neporecivu povezanost psihičkoga bitka s organskim pretvara u zavisnost onoga od ovoga. Nasljedna imovina organska ne bi bila samo nosilac, nego upravo određujući gospodar svijesne, a po tom i duhovne stvarnosti. Predodžba o čovjeku kao osvještenoj organskoj stvari vodi u posljednjem redu k Feuerbachovu postavljanju životnoga procesa na hranjenje: čovjek je, što i je (»der Menschen ist, was er isst«). To je samo uža, fiziologijski postavljena formula naturalizma, prema kojoj je čovjek »dijete prirode«, što različna budućine samo osebito pregnira tjelesno i duševno ustrojstvo nego i određuje »idejne« tvorbe i rasporede. Sociologijski blizanac toga naturalizma je ekonomsko-historijski nazor, koji uzima, da su ekonomski odnosi određujući princip društvenoga uredenja, povijesnoga toka i idejnoga nimbusa, što se sve stvara u sukobu klasnih formacija i njihovoj borbi za hranu.

Čini se međutim, da je polazeći od principa tendencije ispravno, ako se uzme, da je organska struktura dinamički rezultat procesa oblikovanja s mogućnošću sukcesivna reproduciranja kojemu priroda daje materijal i prigodu (Gelegenheit), ali obrazovni zakon određuje se »iznutra«; isto tako se psihička struktura empirijski udešava po zakonu stvaranja svijesnih značenja na fiziologijskom stanju i u izvanjskoj situaciji, što čini konkretni povod, ali ne određujući uzrok duševna postojanja, — na organsko tkivo napleten psihički vez služi onda kao osnova za izražaj značenja po zakonu smisla i vrijednosti.

U čitavom tom procesu rasa nije motor nego samo trag, kojim se nasljedom prenose muke i radosti života — ona je sredstvo reprodukcije u prilično istom pravcu i stilu stvaranja, uvjet održanja specifične tendencije, i ako ne dostaje, da nosi život u svim njegovim očitovanjima: društvena, historijska, nacionalna i kulturna stvarnost šira je nego što je rasna veza njezina.

Naposljedku nadaje se konstatacija, da rasa kao i pamćenje nastaje i iščezava. Tragovi specifične tendencije stvaraju se, množe i jačaju, i zajedno se priključuju, noviji ih utisci brišu, ali se oni opet uspostavljaju, no konačno ni reproduktivna funkcija ne izmiče usudu života — jednom je i njezinoj djelovnosti kraj. Nasljednja nit puca, skupovi i nizovi obnavljanja rastvaraju se. Društvena skupnost se raspada, historija se prekida i kulture propadaju — padaju u zaborav i možda samo fragmentarno ulaze u obrazovanje drugih životnih sustava, oplodujuću počem i unapredujuću njihovu posebnu notu.

IX.

Radi li se sada o vrijednosti rasâ, pravo se pod tim razumijevaju kvaliteti održanja osebitosti po analogiji dobra pamćenja, kako bi ona ostajući sebi vjerna razvila sve, što baš kao takova može da daje. Nasljeđivanje (po Schopenhaueru) znači, da postoji ista volja, isti značaj u descendantima jedne loze. U tom pogledu doista ima razlika među grupama ljudskim, prema tome, kako jako ili slabo, ustrajno i otporno čuvaju i njeguju svoju vlastitost i nasljeđuju obilježja svojine i njihov raspored. Rasa je izraz zahtjeva (po Tönniesu je i pamćenje »osjećaj dužnosti«) biti i ostali svoj — i čistoća rasâ je prema tome zadatak i cilj ostvarenja osebita bivstva, a ne ishodište njegovo. Međutim ovaj rasni kvalitet, t. j. vrsnoća pamćenja osebitosti ili stalna prožimanja sadašnjosti prošlošću dobiva vrijednost po prvotnoj, rođenoj tendenciji, a ne obrnuto — svaka je pak ova, kakova bila, kao pokušaj i nalaz provođenja ljudskoga života na svoju »fasonu« u intenciji dobra, kao što se svaka volja vrši »sub specie boni«, i ako nije u poredbi elemenata napose jednako dobra ni u svem jednako vrijedna: svaka je struktura naročita kombinacija raznovaljanih faktora. Tako zvane »kulturno sposobne« grupe zahvaljuju svoj viši razvoj ne naprosto nekoj većoj, bogatijoj bivstvenoj sposobnosti, nego sreći, da ne kažemo milosti, boljim prigodama, u kojima provode životno djelo, razumijevajući pod tim kako izvanjsku tako i unutrašnju konstelaciju uvjeta radinosti. Svaka osebitost stavljena u pogodnu situaciju razvija se kulturno. Povoljniji položaj i uvjeti, da se stvaralačka strana razmaše, daju prednost, ali ne i veću kvalifikaciju ni pravo na prisvajanje poziva kulturna stvaraoca i nosioca — ne mogu biti osnov nacionalne, političke i kulturne aristokracije ni izlika, da se u odnosu vrsti pobija i ruši demokratsko načelo slobode i ravnopravnosti, ne mogu služiti kao opravdanje ekspanzije u »životnom prostoru« fizički određenom prema sili i masi ni osvajalačkom uključivanju odnosno podređivanju drugih grupa u »kulturni prostor« neke tobože povlaštene grupe, što bi vodilo k sprečavanju ili zatiranju mogućnosti razvitka njihova bivstva na vlastitom ognjištu. Svaka vrst ima pravo da svoju osebitost razvija, ne zar samo zbog šarenila stvaranja nego zbog toga, što svaka ima izvjesnu ulogu u ostvarenju čovječnosti, jer se ova s raznih strana osvaja i svaka treba da prinese udio, koji se samo u njezinu pravcu daje. I ako ima neka zadaća preko vlastita kulturna izgrađivanja, onda ona može biti samo u smislu misionarske ideje »spašavanja duša« (ne samo u religijskom obziru) — kao razvezivanje skućena bića i upućivanje na cilj, koji je s njim dat. Dali su grupe, koje se smatraju pozvanima za nosioce kulturne težnje svagda tako shvaćale svoju ulogu, — to je drugo, možda i bolno pitanje.

Ne spada u okvir načelnoga razmatranja našega, i zato ćemo samo dotaknuti poteškoće razgraničenja grupa u njihovoj rasnoj povezanosti. Naučno-teorijsko određenje njihova ishodišta (»praočinstva«), značaja, položaja i rasprostranjenja iz razumljivih razloga pokazuje veliku nesigurnost. Začetak njihove osebitosti zavrit je tamom, održanje njezino teče od neodređene vremenske točke, što se kaže, »od pamtivijeka«, njihovo bivstvo ne da se analitički-sintetički iscrpsti, moguće je tek po neka obilježja istaknuti i pomoću njih naznačiti (indicirati) strukturnu cjelinu, ali ne i dohvatiti je i prodrijeti u unutrašnji kauzalitet njezin. I rasprostranjenost njihova životna principa ne da se omeđiti, a ako se prosuđuje po pojedinim istrgnutim znacima, onda to dovodi do krivih, često i

apsurdnih zaključaka, koji područje specifične tvorbe proširuju i nalaze utjecaje njezine i ondje, gdje ona nastaje iz drugoga osnova, ali se pojava njezina u nekim pojedinostima podudara s pojavom druge vrsti, kao što na pr. predodžba o »plavoj bestiji« (po Nietzscheu) određuje sferu germanskoga stvaranja i nasljeđa daleko preko granice toga bića. Sve to omogućuje nastanak maglovite slike, koja kao »nordijska misao« ili »dinarska« i dr. slično, daje mjesta pretenzijama dominantne uloge, a i hegemonije u ljudskom stvaranju. Otklon primisli, koje se mogu vezati uz racionalno nedohvatljivi »mythos« života nema da obori zahtjev razvijanja bića u njegovoj osebitosti i žića u njegovu zavičajnom smještaju, ali neminovno upućuje na to, da pravo može biti samo njegovanje svojine, a ne preuzetno isticanje — ili govoreći u izrazima naturalističke teorije o rasama može se raditi samo o kulturi rase, a ne o kultu rase. Opravdani »amor sui« ne smije preći u »autolatriju«, vlasnost ne smije se prometnuti u prevlast. A ne može ni da umakne u neku »višu čovječnost« — najmanje pak u razvojno dalju. Predodžba o nadčovjeku (po Nietzscheu) kao prelazu preko čovjeka u tip, kojemu će čovjek biti za podsmjeh i bolni stid, kao što je danas čovjeku majmun (u njemačkoj riječi »Ueberschensch« bolje se očituje značenje, kojemu bi odgovarala latinska kompozicija »ultrahomo«) — izrod je principa evolucije. Čovjek ima dosta posla da bude čovjek i nema što bi ga vodilo preko toga. Razni putevi vode do toga. Ljudske grupe su osebito upućeni, specifično usmjereni i ujednačeni načini ostvarenja »volje k životu«, koji u rasnoj dosljednosti u ustrajanju vlastitoga bivstva, iz svojskih doživljaja i čina daju odsjev smisla i vrednota, izgrađuju svoju ideju, što tako leži u budućnosti a ne u datom predhistorijskom rasporedu — i projicirajući dobitak svoj u opći zaklad obrazuju i promiču ideju čovječnosti.

ZUSAMMENFASSUNG

Anmerkungen zum Problem der Rasse.

Der Vf. geht von der Bedeutung aus, die man gegenwärtig dem Begriffe der Rasse zuteilt und ihren Wirkungskreis von der biologisch-anthropologischen Zuständigkeit bis zur sozial- und kultur-historischen Befugnis erweitert. Doch scheint der aktuelle Wert allein, der den Rassenfaktor zu einem viel reklamierten Artikel der Lebensbildung und Kulturökonomie erhebt und ihn als grosse Parole der nationalen Affirmation hinstellt, nicht über die Schwierigkeiten hinwegführen zu können, die sich der Bestimmung seines Wesens und seiner Rolle überhaupt entgegensetzen und sich in Anbetracht der doppelten, psychophysischen Kondition der menschlichen Natur besonders folgeschwer gestalten, wenn man den Schwerpunkt in die organische Struktur verlegt und auf die »Stimme des Blutes«, in Zusammenhang mit der »Heimat« nicht nur das eigentümliche »Seelentum« sondern auch den gesamten geistigen Aufbau zurückführt.

Um einen Ausweg aus der verwickelten Problematik des Rassengedankens zu finden, ist es daher vielleicht geboten, zunächst auf den »hypermechanischen« Charakter des Phänomens »Leben« hinzuweisen, das sowohl eine dem Willen analoge Setzung als auch eine ihm entsprechende Kategorie, den Zweck erfordert. Lebendig ist, was sich »aus sich« bewegt, Form sucht und Dauer will.

Von diesem Gesichtspunkt aus betrachtet ist das Leben ein Prozess (ein »System gerichteter Kräfte«), der, ohne den Kausalzusammenhang zu brechen, die physischen Energien lenkt und verwertet, und eine Seinsweise zu Stande bringt, die als besonders geartete Ganzheit da steht, die Teilfunktionen in Korrelation hält, ihre Form (Art und Weise des Daseins) immer neu herstellt, die Vergangenheit in ihr Fortbestehen einschliessend ihre »Eigentümlichkeit« entfaltet. Die Entstehung der verschiedenen Lebensformen wäre demnach auf eine (entwicklungsgeschichtlich stufenweise auftretende) Anfangsfunktion zurückzuführen, etwa auf einen »ursprünglichen«, gewissermassen eigenwilligen Austritt aus der Allmöglichkeit des lebendigen Seins, um nicht zu sagen, auf einen schicksalvollen Entschluss (»Tendenz«) den Belebungsprozess in einer bestimmten Richtung durchzuführen. Ohne diesen schöpferischen Antrieb gibt es keine Lebenswirklichkeit. Es ist nun folgenderweise anzunehmen, dass dieser grundlegende Akt von Haus aus individuell, konkret, versuchsweise aufgestellt empirisch sich bewährt und strebsam erhält. Für die Kontinuität des derart grundgelegten und fortgeführten Bildungsprozesses ist von besonderer Wichtigkeit der hinzukommende historische Faktor: die vollbrachte Leistung (»Be-schaffenheit« ganz richtig als angeeignete Ausführungsmöglichkeit »Eigenschaft« genannt) beeinflusst vorbildend die spätere Tätigkeit, »disponiert« die nachkommende Seinssetzung, die sich dadurch der vorandehenden »anpasst«, ähnlich gestaltet, infolge dessen die neuen Versuchungen (Erregungen und Anstösse) und Aufgaben nebst weiterführender Wirkung immer wieder an der ursprünglichen Bildungstendenz abgestimmt werden und das organisch gegliederte Kraftsystem sowohl in seinen Komponenten (Teilfunktionen) wie in ihrer Ganzheit relativ beständig, sich selbst »treu« bleibt. Artbildend, das heisst eben spezifisch (*speciem facere*) wird nun dieser eigentümlich gerichtete »Wille zum Leben«, wenn er genügend bedeutsam ist, eine selbständige Seinsform zu begründen und wenn er nicht einzeln bleibt, nicht mit dem »Urheber« verschwindet sondern eine Mehrheit nachkommender Existenzen induziert und serienweise reproduziert. Der Setzung des Lebendig-Seins gemäss muss man wohl annehmen, dass diese Vervielfältigung und Reihenbildung ebenso wie die stettige Angleichung der Momente der Einzelexistenz nach der Methode der Nachahmung vollzogen wird. Die Arten sind aktuelle Produkte individuell im Imitationsverfahren übernommener und weitergegebener Bildungstendenz, wodurch eine Mehrheit ähnlicher, zu einer Gruppe sich zusammenschliessender, vergleichsweise identisch nachkommender Wesen entsteht. Die Individua sind Schöpfer und nachbildend successive Träger der Art, was mit anderen Worten ausgedrückt wird, die belebte Natur schaffe nicht Arten, sondern Individuen, die Arten bilden.

Anschliessend an diese Auseinandersetzungen wird nun die Verschiedenheit der menschlichen Gruppen auf eine »urwüchsige« Bildungstendenz zurückgeführt, die gewissermassen als eine »Erfindung« genannt werden kann. In Zusammenhang damit wird einerseits die naturalistische Zuspitzung der Milieutheorie abgelehnt, andererseits dem Rassenfaktor in der Entfaltung des grundlegenden Belebungsaktes (»actus paternus«) die Rolle der Erhaltung des erworbenen Eigentums und des ihm entsprechenden Bildungsgesetzes, das den anatomischen Bau, die physiologische Konstitution und die psychische Struktur bestimmt, zuguteilt. Die formale Norm alles lebendigen Seins ist »conservatio sui«. Die historisch bedingte, imitativ übertragene »Vererbungs«-Komponente

dieser Norm (der Strebung »sich selbst treu zu bleiben«), das ist die Rasse. Sie kann auch als Gedächtnis der organisch-psychischen Eigenart (nach Tönnies »Gedächtnis des Wesenswillens«) bezeichnet werden. Ihre Bestimmung und Eigenschaften entsprechen auch vollständig der Aufgabe und Eigenschaften der Gedächtnisfunktion. Nach Analogie der Gedächtnispflege ist auch die Pflege der Rasse, ihre Reinheit und Reinigung zu besorgen. Trotz ihrer im Grunde konservativen Funktion ist sie kein abgeschlossener Kreis, nicht unzugänglich neuen Anregungen, nicht ausschliesslich, wohl aber fertig, alles was aufgenommen wird, zu bewältigen, auf die eigentümliche Note zurückzuführen und was sie nicht so bewältigen vermag, von sich abzuwehren. Relativ beständig lässt sie zuweilen nach und aufgefrischt entgeht sie nicht Störungen und schliesslich auch nicht der Auflösung. Der Gedächtnisfaden wird abgebrochen, die Reproduktionsmassen und Reihen gehen in Zersetzung — die Artgemeinschaft zerfällt, die Geschichte hört auf, die Kulturen verfallen, werden vergessen — und gehen vielleicht nur fragmentarisch in andere Lebenssysteme ein, um ihre Eigentümlichkeit zu befruchten.

In Zusammenhang mit diesen Auslegungen ist die Rassentheorie insofern sie das soziale und kulturhistorische Geschehen auf das »Fatum des Blutes« zurückführt als anthropologischer Materialismus abzulehnen ebenso wie ihre Zwillingsanschauung, der historisch-ökonomische Naturalismus, abgesehen davon, dass beide zu eng sind, die Lebenswirklichkeit in ihrer völkischen Bestimmtheit zu erklären. Ebenso sind die Kulturpretensionen und angebliche Vorrechte gewisser Rassen abzuweisen. Die Rassenqualität als Gedächtnis der Eigenart gewinnt ihren Wert von der ursprünglichen Bildungstendenz, was aber diese betrifft, ist zu sagen, dass jede von ihnen in ihrer Intention gut ist, so wie jeder Wille »sub specie boni« vollzogen wird, keine aber ist in allem vollkommen. Die sogenannten »kulturfähigen« Rassen sind nur glücklicher und verdanken ihre höhere Entwicklung nicht einer schlechthin grösseren Begabung, sondern einer günstigeren Gelegenheit sich auszubilden. In günstige Verhältnisse gestellt entwickelt sich jede Eigenart kulturell und hat auch etwas Besonderes der Menschheit zu geben. Und wenn es eine Kulturmission der höher entwickelten Menschengruppen gibt, so kann diese nur darin bestehen — den zurückgebliebenen nachzuhelfen, damit sie ihr besonderes Wesen entwickeln, aus der Bedrängnis ihre »Seele retten« und ihren Beitrag der Menschheit liefern. Ob die Kulturträger so ihre Rolle aufgefasst haben, das ist eine andere, vielleicht auch traurige Frage. Der berechtigte »amor sui« soll auch nicht in eine Selbstvergötterung ausschreiten. Die Vorstellung des »Uebermenschentums« ist eine Ausgeburt des Evolutionsprinzips. Der Mensch hat genug zu tun um Mensch zu werden, und es gibt nichts, was ihn darüber führen würde. Verschiedene Wege führen dazu, auf allen ist die menschliche Arbeit zu leisten und der ihm zukommende Pflichtteil der Idee der Menschheit abzugeben und sie dadurch zu fördern.